Historia powszechna wiek XVIII, wyd. 10

Autor: Emanuel Rostworowski

Wstęp 5

1. Fizjonomia stulecia 5
2. Zakres geograficzny i rzeczowy 6
3. Daty graniczne 7
4. Konstrukcja 8
5. Stan badań 9

Postscriptum do drugiego wydania 12

CZĘŚĆ I. PRZEMIANY W SKALI STULECIA

Rozdział I. Ludność 13

1. Wzrost zaludnienia 13
2. Migracje 19
3. Rozwój miast 22

Rozdział II. Gospodarka 29

1. Gospodarka światowa a merkantylistyczna polityka gospodarcza 29
2. Rolnictwo europejskie 31
3. Plantacje zamorskie, niewolnictwo, Antyle 34
4. Rybołówstwo i łowiectwo 39
5. Przemysł 41
6. Transport 46
7. Handel międzynarodowy 49
8. Produkcja szlachetnych metali i obieg pieniądza 52
9. Akumulacja i inwestowanie kapitałów 59
10. Problem daty 1750. Ruch cen 62

Rozdział III. Społeczeństwo 64

1. Szlachta 64
2. Mieszczaństwo, ludzie interesu, wolne zawody 69
3. Lud miejski i początki klasy robotniczej 72
4. Chłopi 75
5. Życie codzienne 79
6. Narody 86

Rozdział IV. Państwo 89

1. Monarchie i oligarchie 89
2. Administracja 92
3. Wojskowość 95
4. Skarbowość 100
5. „Policja" 104
6. Sądownictwo 106
7. Państwo a Kościół 109

Rozdział V. Oświata i Oświecenie 114

1. Przewrót umysłowy 114
2. Wychowanie i szkolnictwo 120
3. Świeckie środowisko intelektualne. Towarzystwa naukowe, kręgi literackie, loże masońskie . 126
4. Książki i czasopisma 129
5. Wiara w postęp 132

Rozdział VI. Europa w świecie 134

1. Wielka Europa na mapie świata 134
2. Europa, islam i Azja Południowo-Wschodnia 140
3. Czarna Afryka 149
4. Afryka Północna i Bliski Wschód 153
5. Chiny pod panowaniem mandżurskiej dynastii Cing 159
6. Ekspansja mandżursko-chinska 168
7. Japoński izolacjonizm 173
8. Misje 175
9. Podróże badawcze i odkrycia geograficzne 186
10. Wyobrażenia o świecie pozaeuropejskim. Dobry dzikus i chińszczyzna 193

CZĘŚĆ II. UKSZTAŁTOWANIE SIĘ EUROPY XVIII W. (1700–1733)

Uwagi wstępne 201

Rozdział I. Wojna o sukcesję hiszpańską (1702–1714) 202

1. Mocarstwa zachodnie po pokoju w Rijswijck 202
2. Testament Karola II (1700) 203
3. Koalicja przeciw Francji — układ sił (1701–1702) 204
4. Sukcesy wojenne koalicji (1702–1709) 206
5. Rozkład koalicji (1710–1712) 207
6. Traktaty pokojowe w Utrechcie (1713) i Rastatt (1714) 209

Rozdział II. Nowy układ stosunków w Europie Zachodniej 211

1. Zmiany rządów w Anglii i Francji (1714–1715). Sojusz brytyjsko-francuski (1716) 211
2. System angielsko-francuski i zmienne przymierze (1716–1731) 212
3. Sprawy włoskie (1717–1731) 213
4. Wielkie kryzysy finansowe (1719–1720) 214
5. Rywalizacje handlowe. Sprawa Kompanii Ostendzkiej (1722–1731) 216
6. Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii. Szkocja i Irlandia 218
7. Parlamentarno-gabinetowe rządy wigów w Anglii. Robert Walpole (1721–1742) 219
8. Holandia bez stadhoudera (1702–1747) 221
9. Ostatnie lata panowania Ludwika XIV 223

10. Regencja (715–1723) i rządy we Francji kardynała Fleury (1726–1743) 224
11. Hiszpania pod panowaniem Burbonów. Filip V (1700–1746) 226
12. Przewaga Austrii we Włoszech. Królestwo Sardynii 228
13. Francuskie i brytyjskie kolonie w Ameryce Północnej 229
14. Hiszpańskie i portugalskie kolonie w Ameryce Łacińskiej 231

Rozdział III. Wojna północna i wojny tureckie (1700–1721) 233

1. Początki panowania Piotra I (1689–1700) 233
2. Elektor saski królem Polski (1697). Koniec wojny tureckiej (1700) 236
3. Szwecja i Dania. Początki panowania Karola XII (1697–1700) 237
4. Liga Północna przeciw Szwecji (1698–1700) 238
5. Zwycięstwa Karola XII. Podbój przez Szwecję Polski i Saksonii (1700–1706) 238
6. Decydująca rozprawa między Szwecją i Rosją. Bitwa pod Połtawą (1709) i jej następstwa . . 240
7. Wojny tureckie i sprawy bałkańskie (1709–1718) 242
8. Dalsze zmagania nad Bałtykiem i koniec wojny północnej (1712–1721) 245

Rozdział IV. Nowy układ stosunków w Europie Wschodniej 248

1. Cesarstwo rosyjskie Piotra I 248
2. Zachwianie i przywrócenie samodzierżawia w Rosji (1725–1730). Bironowszczyzna (1730–1740) 253
3. Opanowanie całych Węgier przez Habsburgów (1699–1718) 255
4. Monarchia Karola VI (1711–1740) 257
5. Królewstwo pruskie. Militaryzm Fryderyka Wilhelma I (1713–1740) 255
6. Upadek absolutyzmu w Szwecji (1719–1723). Rządy Arvida Horna (1720–1738) 262
7. Polska w unii z Saksonią i pod wpływem Rosji. August II (1697–1733) 264
8. Imperium tureckie za panowania Ahmeda III (1703–1730) i w wojnie z Persją (1730–1736) . 267
9. Sojusz dworów cesarskich (1726) i traktat trzech czarnych orłów (1732) 270
10. Sprawa Stanisława Leszczyńskiego i francuska koncepcja „bariery wschodniej" 272

Rozdział V. Późny barok i wczesne Oświecenie 274

1. Geografia kultury europejskiej pierwszych dziesięcioleci XVIII w. Miejsce w niej Francji i kartezjanizmu 274
2. Kościoły i prądy religijne. Jansenizm, pietyzm, bracia morawscy 279
3. Wyjście poza chrześcijaństwo. Religia naturalna, deizm, masoneria 283
4. Ojcowie Oświecenia: Newton, Locke, Shaftesbury, Mandeville, Bayle, Fontenelle 286
5. Postawa koncyliatorska i nowa filozofia szkolna. Leibniz i Wolff 293
6. Nauki humanistyczne. Naturalizm, erudycja, historyzm 297
7. Literatura i publicystyka 299
8. Sztuki plastyczne 306
9. Muzyka i balet 311

CZĘŚĆ III. STARY ŁAD I OŚWIECENIE (1733–1763)

Uwagi wstępne 317

Rozdział I. Wojny kontynentalne 1733–1748 319

1. Antagonizm francusko-austriacki i rozkład „systemu" angielsko-francuskiego (1731–1732) . . 319
2. Podwójna elekcja w Polsce (1733) 320
3. Wojna o polską sukcesję (1733–1735) i pokój wiedeński (1738) 321
4. Wojna Rosji i Austrii z Turcją i pokój belgradzki (1735–1739) 323
5. Północna polityka Francji i wojna szwedzko-rosyjska (1741–1743) 324

6. Początek panowania Fryderyka II i podbój Śląska przez Prusy (1740–1741) 325
7. Pierwsza faza wojny o sukcesję austriacką — wojna niemiecka (1741–1743) 327
8. Druga faza wojny o sukcesję austriacką — wojna powszechna (1744–1748) 328
9. Pokój w Akwizgranie (1748) 331

Rozdział II. Wojny kolonialne i wojna siedmioletnia (1739–1763) 333

1. Konflikty amerykańskie (1739–1755) 333
2. Walki Francji i Wielkiej Brytanii w Indiach (1744–1754) 335
3. Odwrócenie przymierzy i początek wojny siedmioletniej (1755–1757) 336
4. „Cud domu brandenburskiego (1757–1761) 340
5. William Pitt i zwycięstwa Anglii na morzach i w koloniach (1757–1762) 342
6. Przewroty petersburskie i traktaty pokojowe (1762–1763) 344

Rozdział III. Monarchie starego ładu 348

1. Podział na monarchie i republiki 348
2. Papiestwo i monarchowie. Benedykt XIV (1740–1758) 349
3. Królestwa i księstwa włoskie 350
4. Hiszpania Ferdynanda VI (1746–1759) 352
5. Portugalia za panowania Jana V (1706–1750) i na progu rządów Pombala 353
6. Hiszpańskie i portugalskie kolonie w Ameryce Łacińskiej. Sprawa jezuickich redukcji w Paragwaju 355
7. Francja Ludwika XV i markizy Pompadour (1743–1764) 356
8. Monarchia habsburska Marii Teresy (1740–1765) 359
9. Księstwa niemieckie 361
10. Prusy Fryderyka II (1740–1786) 364
11. Dania i Norwegia za panowania Chrystiana VI (1730–1746) i Fryderyka V (1746–1766) . . . 366
12. Rosja za panowania Elżbiety Pietrowej (1741–1762) 367
13. Turcja w latach pokoju (1739–1768) 368

Rozdział IV. Republiki starego ładu 370

1. Republiki włoskie 370
2. Rzesza niemiecka i jej wolne miasta 372
3. Szwajcaria 373
4. Holandia neutralna (1748–1780) 375
5. Anglia pod rządami Pelhamów (1744–1762) 376
6. Bilans ery wigów, ustrój „starej Anglii" i ruch metodystów 377
7. Polska Potockich i Czartoryskich pod panowaniem Augusta III (1733–1763) 381
8. Szwecja „kapeluszy „ i „czapek" (1739–1771) 384
9. Kolonie w Ameryce Północnej 386

Rozdział V. Południe wieku Oświecenia i stylu rokoko 389

1. Zmiany w geografii kultury europejskiej 389
2. Filozofia i „filozofowie". Wolter 391
3. Nauki ścisłe. Euler 397
4. Nauki przyrodnicze. Linneusz i Buffon 402
5. Historia i doktryny polityczne. Wolter i Monteskiusz 406
6. Kameralizm i fizjokratyzm. Quesnay 410
7. Encyklopedia i encyklopedyści. Diderot 414
8. Chrześcijańskie Oświecenie i opozycja przeciw „filozofom" 417
9. Literatura 420

10. Sztuki plastyczne. Rokoko 427
11. Muzyka i balet 433
12. Oświecenie i rokoko. Kontrast czy współbrzmienie? 437

CZĘŚĆ IV. KRYZYS STAREGO ŁADU (1763–1789)

Uwagi wstępne 441

Rozdział I. Przypływ ekspansji rosyjskiej. Sprawa polska i kwestia wschodnia (1762–1793) 443

1. Panowanie Piotra III i początki panowania Katarzyny II w Rosji (1762–1764) 443
2. Sytuacja po wojnie siedmioletniej i „system północny" 444
3. Koniec czasów saskich w Polsce i elekcja Stanisława Augusta (1762–1764) 446
4. Polska w „systemie północnym" (1764–1768) 447
5. Konfederacja barska i wojna rosyjsko-turecka (1768–1772) 449
6. Pierwszy rozbiór Polski (1772) 451
7. Monarchiczny zamach stanu w Szwecji i koniec wojny rosyjsko-tureckiej (1772–1774) . . . 453
8. Polska pod protektoratem Rosji (1773–1788) 455
9. Rozpadnięcie się przymierza mocarstw rozbiorowych. Wojna o sukcesję bawarską (1778–1779), zbliżenie austriacko-rosyjskie (1780–1781) i „Fürstenbund" (1785) 456
10. Zajęcie Krymu przez Rosję (1783). Czarnomorskie poczynania i plany Katarzyny II i Potiomkina 458
11. Wojna wschodnia i wojna szwedzko-rosyjska (1787–1792) 460
12. Drugi rozbiór Polski (1793) 462
13. Rozbiory Polski przejawem kryzysu starego ładu 463

Rozdział II. Sukcesy i załamania oświeconego absolutyzmu 465

1. Oświecony absolutyzm, jego prekursorzy i jego cechy istotne 465
2. Fryderyk II prototypem „filozofa na tronie" 467
3. Zniesienie zakonu jezuitów (1758–1773) i ofensywa monarchicznych rządów przeciw papiestwu. Pontyfikat Piusa VI (1775–1799) 469
4. Reformy Pombala i arystokratyczna reakcja w Portugalii 472
5. Hiszpania za panowania Karola III (1759–1788) 474
6. Ameryka Łacińska w czasach Pombala i Karola III 477
7. Reformatorzy i książęta Italii 481
8. Współrządy Marii Teresy i Józefa II w monarchii habsburskiej (1765–1780) 484
9. Rządy osobiste Józefa II (1780–1790) 486
10. Księstwa Rzeszy i Prusy na początku panowania Fryderyka Wilhelma II 491
11. Dania za czasów obłąkanego króla Chrystiana VII 494
12. Szwecja za panowania Gustawa III (1771–1792) 496
13. „Semiramida Północy". Poczynania reformatorskie i oświatowe Katarzyny II w latach 1764–1774 499
14. Powstanie Pugaczowa (1773–1774) i umocnienie imperium szlachty rosyjskiej (1775–1792) . 503
15. Elementy oświeconego monarchizmu w Polsce (1764–1788) 508
16. Od oświeconego absolutyzmu do oświeconego konserwatyzmu 512

Rozdział III. Wielka Brytania i powstanie Stanów Zjednoczonych 514

1. Kryzys polityczny „starej Anglii" (1762–1782) 514
2. Konflikt amerykańskich kolonii z Koroną brytyjską (1763–1775) 521
3. Pierwsza faza wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych. Wojna angielsko-amerykańska (1775–1778) 524
4. Druga faza wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych — wojna powszechna (1778–1782) 529
5. Pokój wersalski (1783) i traktat handlowy angielsko-francuski (1786) 534

6. Sprawa Irlandii o Kompanii Wschodnioindyjskiej w latach kryzysu imperium brytyjskiego . 537
7. Konsolidacja rządów parlamentarno-gabinetowych i imperium brytyjskiego za ministerium Pitta Młodszego 541
8. Początki rewolucji przemysłowo-technicznej w Anglii 545
9. Społeczne następstwa rewolucji przemysłowej i jej oddziaływanie poza Anglią 554
10. Dekolonizacja czy rewolucja w Ameryce? 557
11. Konstytucja Stanów Zjednoczonych (1787) i prezydentura Waszyngtona (1789) 560

Rozdział IV. Ku rewolucji na kontynencie europejskim 567

1. Umowa społeczna Jana Jakuba Rousseau (1762) 567
2. Rousseau i trzy republiki: Genewa, Korsyka i Polska 570
3. Rewolucja holenderska (1786–1787) 577
4. Powstanie w Belgii i w Leodium (1787–1791) 579
5. Przewroty polityczne w Polsce. Od „patriotyzmu" do „jakobinizmu" (1787–1794) 581
6. Król i parlamenty. Ostatnie lata panowania Ludwika XV (1763–1774) 583
7. Trudności ekonomiczne i reakcja feudalna za panowania Ludwika XVI (1774–1789) 587
8. Załamanie się prób monarchicznych reform. Turgot (1774–1776). Necker (1777–1781). Calonne (1783–1787) i Brienne (1787–1788) 589
9. Załamanie się starego ładu we Francji (1788–1789) 592

Rozdział V. Późne Oświecenie, preromantyzm i neoklasycyzm 597

1. Dalsze zmiany w geografii kultury europejskiej 597
2. Nauki ścisłe i przyrodnicze. Lavoisier 599
3. O kilku wynalazkach (chronometr, piorunochron, balon, szczepionka) 605
4. Późne Oświecenie, utylitaryzm 608
5. Humanitaryzm i sentymentalizm 613
6. Nowe kierunki w filozofii. Rousseau. Reid. Kant 618
7. Doktryny ekonomiczne i polityczne. Smith. Burke. Morelly. Mably 624
8. Literatura. Preromantyzm 633
9. Sztuki plastyczne. Neoklasycyzm 643
10. Muzyka. Wiedeński klasycyzm 652

Posłowie do trzeciego wydania 658

BIBLIOGRAFIA, INDEKSY, SPISY

Bibliografia 663

Indeks osób 682

Indeks nazw geograficznych i etnicznych 712

Spis map 732

Spis wykresów 732

Spis tabel 732